

váltás eseményeit foglalta össze előadásában. Szólt a világháború délvidéki következményeiről, a Délvidék 1918 novemberi szerb katonai megszállásáról, amelynek következtében megszűnt a magyar közigazgatás. Beszélt az 1919 márciusáig létező Bánát–Bácska–Baranya nemzeti igazgatóságáról. Részleteket tudhattunk meg a magyarok ellen elkövetett szerb atrocitásokról, az iskolahálózat szerbek általi államosításáról, a magyar nemzetiségű tanárok elbocsátásáról, a kijárási tilalom bevezetéséről, az összjövetelek betiltásáról, arról, hogy a magyar tisztviselői kartól hűség esküt követelt az új délszláv állam. Végezetül kifejtette: mindezek következtében 1918 és 1924 között 44 000 magyar hagyta el a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot.

Dr. Alessandro Roselli, a Szegedi Tudományegyetem Olasz Tanszékének lektora, Olaszország első világháborús szereplését foglalta össze előadásában. Beszélt az 1882-től a Hármasszövetséghez tartozó Itália világéges előtti külpolitikájáról. Az 1914-es olasz semlegesség kinyilvánítását politikai okokkal és a katonai felkészületlenséggel magyarázta.

Részletezte az olasz részről 1914 augusztusa és 1915 áprilisa közötti időszakban a központi hatalmakkal folytatott tárgyalásokat, amelyek során az olasz semlegesség további fenntartása fejében a Monarchiával szemben jelentős területi követeléseket támasztottak. Körüljárta az 1915 májusában az antant oldalán történt olasz hadba lépés körülményeit, ezt követően felsorolta az olasz fronton a világháborúban lezajlott nagyobb olasz hadműveleteket (isonzói csaták, dél-tiroli offenzíva, caporettoi áttörés, piavei offenzíva, vittoria venetói csata). A világháborús olasz szereplést csonka győzelemként értékelte.

Az előadások után néhány rövid hozzászólás következett.

A jól sikerült és szervezett konferencia végén elhangzott zárszóban a levezető elnök és a szervezők megköszönték az előadók, valamint a résztvevők munkáját, hangsúlyozták a konferencia eredményességét, továbbá – tekintettel a háború kitörésének 90. évfordulójára – más hasonló, az első világégest közép-pontba állító kongresszusok megrendezésének szükségességét emelték ki.

BALLA TIBOR

OROSZORSZÁG ÉS A VILÁG AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ELŐTT, ALATT ÉS UTÁN Z OROSZ ÉS KÜLFÖLDI LEVÉLTÁRAK DOKUMENTUMAINAK TÜKRÉBEN

Nemzetközi konferencia, Moszkva, 2004. szeptember 7–8.

Az első világháború kitörésének kilencvenedik évfordulója alkalmából az elmúlt esztendőben számos konferencia zajlott le szer- te a világon. Ezek sorába tartozott az Orosz Szövetségi Levéltári Szolgálat által szervezett kétnapos tudományos tanácskozás is, amelynek az Orosz Tudományos Akadémia épülete adott otthont.

A kongresszuson igen nagy számban képviseltették magukat az Orosz Föderáció és a volt szovjet tagköztársaságok tudományos és kutatóintézményei, levéltárai. A konferencián tizenkét országból (Belgium, Belorusszia, Horvátország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Nagy-Britannia, Oroszország, Örményország, Szerbia-Montenegró, Szlovénia, Ukrajna) összesen 68 fő vett részt előadóként. A munka nem külön szekciókban,

hanem egyetlen plenáris ülésen, a konferencia két hivatalos nyelvén, orosz illetve angol szinkrontolmácsolással folyt. Az egyenként tíz-tizenöt perces előadások közül 45 orosz nyelven hangzott el.

A konferencia első napján, szeptember 7-én, a délelőtti első ülészak az első világháború historiográfiai és kutatási problémáit járta körül belorusz, brit, lengyel, litván, orosz, szerb-montenegrói és ukrán nemzetiségű előadók segítségével.

Érdekes és tanulságos előadást hallottunk *W. Spencer* (Nagy-Britannia) tolmácsolásában az első világháborús modern historiográfiai irányzatokról. *V. M. Sabanov* (Oroszország) az első világháborúban az orosz Szent György Katonai Rend valamely fokozatával kitüntetettekre vonatkozó és az Orosz Állami

Hadtörténelmi Levéltárban rendelkezésre álló dokumentumokat ismertette. *V. Stempnyak* (Lengyelország) az első világháború alatti lengyel kérdést vizsgálta a lengyel levéltári források alapján. *V. T. Iminov* (Oroszország) a hadművészet első világháború alatti fejlődéséről adott elő. *N. P. Litvin* (Ukrajna) az ukrán tényező az első világháborúban, mint kutatási probléma témakörben adott elő. *L. P. Zaprjagajeva* (Oroszország) az Orosz Állami Levéltár első világháborús fotó- és filmdokumentumairól szóló előadásában szintén érdekességeket hallottunk.

Délután, a konferencia második nagy témakörének középpontjában a világháború kitörése és az annak kezdetén történt eseménysor állt. Ezen belül belorusz, orosz és szerb-montenegrói előadók előadásait hallgathatták meg a résztvevők. *V. V. Izonov* (Oroszország) az orosz hadsereg első világháború előtti harcászati kiképzéséről beszélt. *N. Popovics* (Szerbia-Montenegró) az orosz–szerb kapcsolatok alakulását mutatta be a világháború kitörésekor és annak folyamán. *J. V. Visnyakov* (Oroszország) a Balkán-félsziget államai az első világháború előestéjén témakörét járta körül. *J. M. Korobov* (Oroszország) a világháború alatti orosz és francia katonai együttműködés részleteit tárta fel előadásában. *T. V. Kotjukova* (Oroszország) a világháború kezdetén Oroszországban működött török ügynökök tevékenységét állította vizsgálódásai középpontjába.

A konferencia második napján, szeptember 8-án, a délelőtti ülészak témáját a világháború eseménytörténete képezte, belga, belorusz, horvát, litván, magyar, orosz, örmény, szlovén, ukrán előadók részvételével. *V. Z. Cvetkov* (Oroszország) a cári birodalom és Nagy-Britannia katonai együttműködését mutatta be a háború folyamán. *E. Jekabson* (Litvánia) a világháború idején az orosz hadseregben szolgált litvánokról beszélt. *A. A. Zdanovics* (Oroszország) az orosz katonai titkosszolgálat első világháborús működését összegezte röviden. *R. Bojen* (Belgium) az orosz hadseregben fellelhető belga páncélgépkocsik első világháborús történetét foglalta össze. *V. G. Melikjan* (Oroszország) a cári Oroszország örmény kérdésben képviselt álláspontjának bemutatására vállalkozott az 1912–1917 közötti időszakban.

Dr. Balla Tibor őrnagy angol nyelvű előadása az „Osztrák-magyar katonák az orosz front lövészárkaiban, 1914–1917” címmel

hangzott el, amely nagy sikert aratott a szakmai közönség körében. Az előadó röviden felelevenítette az orosz fronton a háború alatt zajlott, magyar szempontból fontos hadieseményeket. Összefoglalta, hogy a keleti fronton az osztrák-magyar katonák hogyan élték mindennapjaikat az állásháborúban. Ezen belül beszélt a katonák vasúton történő frontra szállításáról, az első vonalban uralkodó időjárási és életkörülményekről, a katonák élelmezéséről, egészségügyi és anyagi ellátásáról, arról, hogy a harcok szünetében a tiszteknek és a bakáknak milyen pihenési, szórakozási, művelődési és sportolási lehetőségeik voltak, hogyan fegyelmezték és tüntették ki őket. Beszélt az orosz–magyar frontbarátkozásokról, valamint a Magyarországon található orosz hadifogolytáborokról és az azokban uralkodó körülményekről. Végezetül kiemelte, hogy a magyar katonák a mostoha frontkörülmények ellenére hősiességgel kitartottak állásaikban és kiválóan harcoltak a háború során.

K. J. Naumenko (Ukrajna) az osztrák-magyar haderő ukrán katonai alakulatainak első világháborús szereplését vette vizsgálódásai tárgyává. *P. Svolsak* (Szlovénia) az orosz hadifogságba esett szlovén nemzetiségű osztrák-magyar katonák világháború alatti sorsát boncolgatta előadásában. *J. Fisher* (Szlovénia) pedig a Monarchia szlovén területein fogva tartott orosz hadifoglyok életkörülményeiről beszélt. *D. Gustin* (Szlovénia) az osztrák-magyar hadsereg szlovén katonáinak első világháborús ténykedését vette górcső alá. *D. Miksi* (Horvátország) az orosz és horvát hadifoglyok a Horvát Állami Levéltár dokumentumaiban problémakörét vizsgálta meg részletesebben. *D. J. Kozlov* (Oroszország) az orosz haditengerészet első világháborús tevékenységét foglalta össze. *V. L. Geraszimov* (Oroszország) az orosz haditengerészet repülőgépei 1914–1917 közötti fejlődését ismertette meg a hallgatósággal. *A. R. Jefimenko* (Oroszország) a Balkánon húzódó ún. szaloniki-fronton harcoló orosz csapatok történetét, *T. M. Szimonova* (Oroszország) pedig a német és osztrák-magyar hadifogolytáborokban sýnlődő orosz hadifoglyok sorsát ismertette.

A délutáni ülészakon a világháború utáni események témakörében belorusz, horvát, orosz, szerb-montenegrói nemzetiségű előadók tolmácsolásában hangzottak el érdekesítő előadások. *M. Jovanovics* (Szerbia-Montenegró) előadásából a háború után a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban élt orosz emigránsok

rások életét ismerhettük meg. *A. Grubisics* (Horvátország) a mai Kelet-Horvátország területén élt emberek első világháború alatti megpróbáltatásait mutatta be. *V. F. Jersov* (Oroszország) az emigrációban élő orosz első világháborús veteránok társadalmi rétegződését vázolta. *A. I. Gribkov* (Oroszország) a modern hadseregek és a katonai szövetségek természetéről tartott előadást. *G. Lazko* (Belorusszia) a Kelet-Európában végbement területi újrendezés keretében, 1920-ban lezajlott orosz-belorusz tárgyalások lényegét foglalta össze.

Az orosz kollégák előadásából is érzékelhető volt, hogy a korábbi szovjet-orosz történetírás által képviselt állásponhoz képest a saját történelmüket – jelen esetben az első világháború valamint a polgárháború időszakát – manapság már kritikusan és objektívabban ítélik meg, továbbá nyitottak a más országokból érkezett történészek, levéltárosok kutatási eredményeinek elfogadására, kialakult bennük a hajlandóság az építő jellegű párbeszédre és vitára.

A konferencia tanulságai közé sorolható többek között az is, hogy számos országból érkeztek ugyan előadók, azonban mindenképpen hasznos lett volna, ha még több, az első világháború során egyik vagy másik hatalmi-

katonai tömbhöz tartozott, vagy a háború után függetlenné vált ország kutatói (pl. amerikai, bolgár, cseh, francia, görög, japán, német, olasz, osztrák, román, szlovák, török történészek) egy-egy előadás erejéig szintén megoszthatták volna legújabb kutatási eredményeiket a hallgatósággal. A tudományos tanácskozás eredményességét nagyban elősegítette volna, ha annak munkája több, egymással párhuzamos szekcióülésen zajlik, így jóval több idő állt volna az egyes előadók rendelkezésére.

Az előadók nagy száma és a rendelkezésre álló idő rövidege miatt sajnálatos módon a konferencia egyik napján sem adódott lehetőség az előadásokban elhangzottak bővebb kifejtésére, kérdések megválaszolására, illetőleg a nézőpontokat ütköztető vitára, amely feltétlenül színesítette volna a programot. A kongresszus szüneteiben azonban lehetőség nyílt a belga, az orosz és a szlovén kollégákkal szakmai párbeszéd folytatására. Orosz vendéglátóink a fentiekén kívül semmilyen egyéb programot nem szerveztek, amely pedig szintén segített volna abban, hogy az előadók és a közreműködők – akár fehér asztal mellett is – jobban megismerjék egymást és eszmét cseréljenek. Mindezek ellenére a résztvevők zöme meglegedéssel és szakmai tapasztalattal gazdagodva térhetett haza.

HAUSNER GÁBOR

MAGYARORSZÁG VÉDELME – EURÓPA VÉDELME BALASSI BÁLINT ÉS BOCSKAI ISTVÁN KORÁBAN

Tudományos konferencia, Eger, 2004. október 13–14.

In memoriam Petri Sahin-Tóth historici

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet Dobó István Vármúzeuma ezúttal Egerben, a Megyeháza megújult Barkóczy-termében látta vendégül a vártörténeti konferenciasorozatot 11. ülészakának résztvevőit. A harmadik évtizedébe lépett tudományos találkozó idején eseményei Balassi és Bocskai kettős évfordulója köré szerveződtek. Ennek megfelelően a konferencia első napi programjában Balassi Bálint születésének 450. és a Bocskai-szabadságharc kitörésének 400. éves jubileuma alkalmából előbb tudományos emlékülésre,

azt követően a várban található Balassi-szobor megkoszorúzására, végül reneszánsz vacsoraestre került sor. A második napi ülés a tizenöt éves háborúra összpontosítva visszatért a konferenciasorozat hagyományos (igaz, tágan értelmezett) végvár-tematikájához.

A konferenciát megnyitó köszöntőjében *Petercsák Tivadar*, a Heves Megyei Múzeumi Szervezet elnöke méltatta e műhely elmúlt két évtizedes munkáját, majd hangot adott annak a reményének, hogy a két esztendő múlva esedékes következő, 12. ülészakra már